

100 lat działalności Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego im. Michała Oczapowskiego

W tym roku obchodzimy 100-lecie powstania Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego im. Michała Oczapowskiego. Rocznicowe daty są okazją nie tylko dokonywania podsumowań czy snucia wspomnień, ale również do patrzenia w przyszłość i nakreślenia nowych celów, planów i zamierzeń.

Polskie Towarzystwo Zootechniczne (PTZ) zostało założone w 1922 roku, krótko po odzyskaniu przez Polskę niepodległości jako jedno z pierwszych, zootechnicznych towarzystw na świecie. Towarzystwo powstało z inicjatywy wybitnych ówczesnych zootechników polskich, profesorów akademickich, wybitnych hodowców, pracowników administracji i samorządu rolniczego [1].

Głównym inicjatorem był Karol Malsburg – nestor polskich zootechników, nauczyciel hodowli w szkole rolniczej w Czernichowie, profesor hodowli w Dublinach, czołowy uczony lwowskiej szkoły fizjologicznej. Do grona założycieli należeli: Zygmunt Moczarski – lekarz i zootechnik, profesor Wydziału Rolnego Uniwersytetu Poznańskiego, twórca szkoły zootechnicznej; Henryk Marlarski, profesor, kierownik działu biochemicznego Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach (PINGW); Roman Prawocheński, profesor, kierownik Wydziału Hodowli Zwierząt PINGW w Puławach, wykładowca hodowli ogólnej SGGW, a później profesor hodowli szczegółowej zwierząt na Uniwersytecie Jagiellońskim; Jan Rostafiński, profesor hodowli i żywienia zwierząt SGGW, organizator hodowli zarodkowej; Karol Różycki, profesor hodowli zwierząt w Dublinach, główny inspirator doświadczeń prowadzonego przez Polskie Towarzystwo Zootechniczne; Zygmunt Ichnatowicz, naczelnik Wydziału Produkcji Zwierzęcej w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych organizator spółdzielczości mleczarskiej i przetwórstwa mlecznego; Maurycy Trybulski, wykładowca hodowli drobnego inwentarza, drobiu i zwierząt futerkowych SGGW.

Do prac w Towarzystwie włączyli się wkrótce wybitni uczeni, byli to między innymi: Mieczysław Czaja, późniejszy profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie SGGW, a także twórca Komitetu Nauk Zootechnicznych PAN; Zygmunt Markowski (rektor Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie), Tadeusz Olbrycht (prof. AM Wet. we Lwowie), Jan Sosnowski (prof. SGGW), Franciszek Staff (prof. SGGW), Tadeusz Vetulani (prof. Uniw. Pozn.), Zdzisław Zabielski, profesor z PINGW, a także

późniejsi profesorowie, wówczas wybitni hodowcy i inspektorzy hodowli: St. Jełowicki, T. Konopiński, W. Szczekin-Krotow, W. Krautforst oraz znani hodowcy: A. Budny z Bychawy, F. Błądowski z Pomorza, J. Czarnowski z Łęk, A. Danilczuk ze Skrzydlewa, S. Kiersnowski z Szepietowa, Z. Romer z Jodłownika, W. Alkiewicz – inspektor hodowli owiec w Wielkopolsce, W. Dusoge – inspektor hodowli trzody chlewnej w Warszawie, A. Glazer – inspektor hodowli polskiego bydła czerwonego w Białymstoku, M. Kwasieborski – inspektor hodowli bydła w Warszawie, J. Mieczkowski – inspektor hodowli bydła w Krakowie, S. Schuch – inspektor hodowli koni w Warszawie, J. Turowa – inspektor hodowli drobiu, T. Twardzicki – inspektor hodowli polskiego bydła czerwonego w Małopolsce, S. Wiśniewski – inspektor hodowli bydła w Warszawie, późniejszy wieloletni (34 lata) dyrektor Towarzystwa, a także M. Markijanowicz, ówczesny inspektor Ministerstwa Rolnictwa, późniejszy wieloletni wiceprezes Towarzystwa.

PTZ od początku swojego istnienia było towarzystwem naukowym, co wyrażał statut uchwalony w 1922 roku. Zgodnie z §2, celem Towarzystwa było podnoszenie hodowli w Polsce przez:

a) prowadzenie i wspieranie naukowych badań biologicznych w zastosowaniu do hodowli zwierząt domowych ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień mogących służyć za podstawę do rozwiązania pytań praktyki hodowlanej;

b) naukowe badania ras zwierząt domowych, szczególnie rodzinnych, pod względem ich pochodzenia, rozszerzenia geograficznego, własności morfologicznych i fizjologicznych;

c) gromadzenie i naukowe opracowanie wyników praktyki hodowlanej.

Natomiast dla osiągnięcia swych zamierzeń Towarzystwo miało prawo (§ 3):

a) organizować posiedzenia, wykłady, zjazdy naukowe;

b) ogłaszać drukiem prace i wydawnictwa periodyczne;

c) założyć bibliotekę, gromadzić zbiory zootechniczne i prowadzić pracownie;

d) dawać opinie o zagadnieniach zootechnicznych;

e) reprezentować polską naukę hodowli zwierząt domowych na międzynarodowych zjazdach.

Zgodnie z aktualnie obowiązującym od 2017 roku Statutem, celem Towarzystwa jest rozwijanie działalności naukowej, edukacyjnej i popularyzatorskiej w dziedzinie nauk zootechnicznych i nauk pokrewnych oraz inicjowanie, wspieranie, propagowanie i pomoc w przedsięwzięciach naukowo-edukacyjno-popularyzatorskich. Towarzystwo realizuje swoje cele głównie poprzez upowszechnianie wiedzy w czasie organizowanych różnych form spotkań naukowych – zjazdów, sesji, warsztatów i zebrań referatowo-dyskusyjnych, a także poprzez popularyzację wiedzy w zakresie nauk zootechnicznych i zawodu zootechnika oraz wspieranie studenckiego ruchu naukowego. Towarzystwo współpracuje z pokrewnymi instytucjami i towarzystwami krajowymi i zagranicznymi oraz z praktyką zootechniczną i rolniczą, przyczyniając się do integracji środowiska zootechnicznego.

Po okresie zaborów i po dwóch światowych wojnach PTZ przyczyniło się do ustabilizowania państwowości polskiej, wnosząc istotny wkład w odbudowę i organizację hodowli i chowu zwierząt po zniszczeniach wojennych, a także do upowszechnienia wyników badań zootechnicznych. Jednak rola Towarzystwa i zakresy działania w ciągu tych lat były różne.

W pierwszym okresie (do 1927 r.) działalność Towarzystwa ograniczała się do organizowania zebrań, na których omawiano zagadnienia dotyczące naukowych podstaw hodowli, jej technikę oraz pracy nad rasami rodzimymi. Jak podaje Maria Nowicka (1972) wiele zebrań i dyskusji poświęcano doborowi tematów badawczych i metod rozstrzygania ważnych dla praktyki zagadnień z zakresu hodowli zwierząt, zwłaszcza możliwości podniesienia wydajności rodzimych ras zwierząt gospodarskich, poprawy żywienia zwierząt oraz efektywności ekonomicznej gospodarki rolnej [2]. W celu rozwiązywania tych problemów powoływano sukcesywnie komitety i komisje oraz powołano zakłady doświadczalne. Najwcześniej, bo w 1927 roku utworzono Komisję Doświadczalnictwa pod kierownictwem prof. Karola Różyckiego. W następnych latach powołano: Komitet do Spraw Owczarstwa, Komisję ds. Selekcji Kur Użytkowych i Sekcję Rybacką (w 1929 r.); Komisję Racjonalizacji Żywienia (w 1930 r.), Komitet ds. Hodowli Trzody Chlewniej (w 1931 r.), Komisję ds. Hodowli Karakułów (w 1938 r.). Komisja Doświadczalnictwa uzyskała w 1930 r. od Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych uprawnienia do kierowania pracami zootechnicznymi zakładów doświadczalnych. Były to następujące placówki [4]:

- Zootechniczny Zakład Doświadczalny w Mużyłowie, niedaleko Podhajec (położonych między Brzeżanami a Buczaczem), w województwie tarnopolskim;
- Zakład Doświadczalny Uprawy Torfowisk pod Sarnami, w północno-wschodniej części województwa wołyńskiego;
- Zootechniczny Zakład Doświadczalny w Stanisławce, koło Żółkwi, w województwie lwowskim;
- Zakłady Doświadczalne Rolnicze Sejmiku Włocławskiego Stary Brześć, koło Brześcia Kujawskiego;
- Zootechniczny Zakład w Swisłoczy, koło Wołkowyska, we wschodniej części województwa białostockiego;
- Zakład w Boguchwale k. Rzeszowa.

Komisja Doświadczalnictwa PTZ konsultowała i zatwierdzała plany badawcze poszczególnych zakładów doświadczalnych, czuwała nad poprawnością metodologiczną i ujednoczeniem metodyki badań, aby wyniki były porównywalne. Dwa razy w roku kontrolowała przebieg badań oraz opracowywała i publikowała sprawozdania z wyników badań. Z Polskim Towarzystwem Zootechnicznym i z zakładami doświadczalnymi współpracowały ściśle również placówki naukowe, np. Zakład Politechniki Lwowskiej w Dublinach oraz Zakłady w Starej Wsi (k. Warszawy), Woli Sławińskiej (k. Lublina) oraz należący do Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach – Zakład w Borowinie. W 1930 r. istniały już koła PTZ w ośrodkach akademickich w Warszawie, Krakowie, Lwowie i Poznaniu.

Ogromne doświadczenie, wiedza i autorytet najwybitniejszych ówczesnych profesorów i inspektorów hodowli, założycieli Towarzystwa i osób liczących się w nauce i praktyce hodowlanej, którzy licznie zasilali szeregi Towarzystwa i ich konkretne działania spowodowały, że w latach następnych Towarzystwo stało się dla Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych jedynym i wyłącznym partnerem w dziedzinie zootechniki i produkcji zwierzęcej. Do roku 1939 i bezpośrednio w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej Polskie Towarzystwo Zootechniczne skupiało w swoich rękach całość zagadnień związanych z badaniami naukowymi, doświadczalnictwem zootechnicznym, upowszechnianiem wiedzy i doradztwem praktycznym, hodowlą zarodową, kontrolą użytkowości, inseminacją, stacjami oceny użytkowości zwierząt, rejonowymi zakładami doświadczalnymi jako ogniwem postępu, opracowaniem druków dokumentacji hodowlanej i ustawodawstwa, a nawet produkcją sprzętu zootechnicznego [1].

Wybuch II wojny światowej sparaliżował działalność badawczo-doświadczalną Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, ale nie zniszczył i nie przerwał całkowicie działalności skierowanej na ratowanie polskiej hodowli. Władze okupacyjne przekształciły Towarzystwo w Naczelny Związek Hodowli Zwierząt z siedzibą w Krakowie, tworząc z niego organ doradczy dla branżowych wojewódzkich związków hodowców zwierząt. Miał on za zadanie opracowanie i wydawanie odpowiednich zarządzeń dla stworzenia właściwej organizacji hodowli zwierząt na terenach okupowanych. Jednak Naczelny Związek Hodowli Zwierząt pod pretekstem branżowych związków hodowców zwierząt, sprowadzał na tereny polskie wartościowy materiał hodowlany z Niemiec oraz jednocześnie łagodził wymagania zapisu zwierząt do ksiąg hodowlanych, by tą drogą uchronić cenny materiał zarodowy przed wywozem do Niemiec i rekwizycją zwierząt na ubój. Ponadto prowadzono szkolenia kadry zootechnicznej oraz opracowano zasady organizacji hodowli zwierząt, by przydały się po wyzwoleniu. Starano się ocalić również dokumentację hodowlaną, mienie i cenne dokumenty archiwalne oraz biblioteki nie tylko Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, ale również Towarzystwa Zachęty do Hodowli Koni w Polsce.

Jeszcze w czasie działań wojennych w lutym 1945 roku przedłożono Ministerstwu Rolnictwa memoriał sygnowany przez profesora Franciszka Staffa i inż. Stefana Wiśniewskiego, w którym Towarzystwo zgłosiło gotowość udziału w odbudowie hodowli w Polsce i zaproponowało formy współpracy z Ministerstwem oraz innymi organizacjami i instytucjami. W latach 1947-1951 PTZ stał się ponownie organem doradczym i opiniodawczym Ministerstwa Rolnictwa w zakresie szeroko rozumianej hodowli zwierząt. Powołano na nowo komisje specjalistyczne, które zbierały materiały o stanie i potrzebach poszczególnych działów produkcji zwierzęcej, a także opracowywały wytyczne dotyczące ich rozwoju. Opracowywano zasady rejonizacji zwierząt gospodarskich, wzorców ras i typów zwierząt, zasady zapisywania zwierząt do ksiąg stadnych i znakowania, dokumentacji pochodzenia zwierząt, przepisów nadzoru nad rozro-

dem. Zajęto się również sprawami wydawnictw fachowych i szkoleniem pracowników różnych specjalności zootechnicznych, zorganizowaniem i wznowieniem prac w zakresie doświadczalnictwa zootechnicznego.

Powołano na wzór przedwojenny komitety, komisje i sekcje pod kierownictwem najlepszych specjalistów. Powstał kierowany przez F. Staffa Komitet Naukowy, który był organem doradczym i opiniodawczym w zakresie nauczania uniwersyteckiego i badań naukowych w Zootechnice. W skład Komitetu weszli wszyscy profesoria i docenci hodowli i żywienia zwierząt. Powołano również Komisje: Doświadczalnictwa, Hodowlaną Produkcji Zwierząt Większych, obejmującą podkomisje Hodowli: Koni, Bydła Nizinnego, Bydła Czerwonego, Owiec, Trzody Chlewnej, Kóz, Królików, Drobiu, Pszczół oraz Jedwabników, Weterynarii i Higieny Zwierząt, Szkolenia Fachowego, Budownictwa Wiejskiego oraz Komisję Inseminacji. W tym czasie także w ramach PTZ powołano Spółdzielnię Wytwórczości Sprzętu Zootechnicznego w Krakowie (1946). Jej produkcja obejmowała blisko 50 artykułów dla potrzeb praktyki zootechnicznej.

W miarę normalizacji gospodarki w Polsce, pole działania Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego ulegało stopniowemu ograniczaniu, aż do całkowitego przejścia wszystkich zagadnień z zakresu hodowli i produkcji zwierzęcej oraz nauki przez nowo powstające instytucje i organizacje rolnicze, instytuty resortowe i placówki Polskiej Akademii Nauk. Powstały instytuty naukowe: Instytut Zootechniki w Krakowie, który przejął część zakładów doświadczalnych, Instytut Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN w Jabłonie, Zakład Hodowli Doświadczalnej Zwierząt PAN, obecnie Instytut Genetyki i Biotechnologii Zwierząt PAN w Jastrzębcu. Przy V Wydziale Nauk Rolniczych PAN powstał Komitet Nauk Zootechnicznych (obecnie Komitet Nauk Zootechnicznych i Akwakultury), któremu powierzono rolę koordynatora i inicjatora badań, a także wydawcy opracowań naukowych. Zlikwidowano Izby Rolnicze, a w konsekwencji przekazano innym instytucjom lub zlikwidowano zakłady doświadczałne, nad którymi nadzór sprawowało Towarzystwo. Przy uczelniach rolniczych powstały zakłady doświadczałne, a rejonowe zakłady doświadczałne przeszły pod pełny nadzór Ministerstwa Rolnictwa, które przejęło również szkolenia i kształcenie fachowe. Pawłowice, które były ośrodkiem szkolenia PTZ, zostały przejęte przez Państwowy Instytut Gospodarstwa Wiejskiego, a następnie przez Instytut Zootechniki. Tak więc do roku 1950 Towarzystwo przekazało z konieczności całą dotychczasową działalność.

W roku 1950 zwołano w Krakowie z inicjatywy ówczesnego prezesa Towarzystwa, profesora H. Malarzkiego oraz profesora Z. Kamińskiego, ogólny zjazd członków Towarzystwa, na którym przedstawiono i zaprobowano nowy program działania Towarzystwa. Zgodnie z uchwalonym wtedy statutem, podstawowym zakresem działania miały być zebrania referatowo-dyskusyjne na poziomie akademickim, upowszechnianie wiedzy zootechnicznej i udzielanie fachowych porad. Zorganizowano w krótkim czasie koła Towarzystwa przy wyższych uczelniach rolniczych w Krakowie, Warsza-

wie, Poznaniu, Wrocławiu, Lublinie, Olsztynie i Szczecinie, które podjęły organizację zebrań referatowo-dyskusyjnych, oraz organizację corocznych zjazdów naukowych. W następnych latach powstały koła PTZ w Bydgoszczy (1972) i w Siedlcach (1986). Zebrania referatowo-dyskusyjne stały się okazją do pogłębienia wiedzy zawodowej członków, do rozszerzania ich horyzontów i znajomości różnych aktualnych zagadnień, zarówno praktycznych-technicznych, organizacyjnych i ekonomicznych, jak i problemów teoretycznych, naukowych. Na przestrzeni lat aktywność kół organizujących zebrania referatowo-dyskusyjne była różna, od spotkań raz w miesiącu do 2-3 w ciągu roku. Wraz z większym dostępem do literatury w wersji elektronicznej i rozwojem komunikacji elektronicznej obserwujemy spadek zainteresowania taką formą spotkań. Jednak nic nie zastąpi bezpośredniej rozmowy i wymiany poglądów, dlatego należy tę formę spotkań kontynuować.

Kolejnym z zadań statutowych Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego jest organizowanie ogólnopolskich Zjazdów. Ogólnokrajowe zjazdy organizowane są przez koła PTZ w miastach będących siedzibami tych kół. Charakter Zjazdów w miarę upływu czasu ulegał pewnej ewolucji, to jednak zawsze organizatorzy podejmowali aktualną problematykę krajowej hodowli zwierząt. Przed drugą wojną światową zjazdów takich odbyło się kilka (w Warszawie w latach 1927, 1930, 1932, 1939). Po drugiej wojnie światowej zaczęto organizować zjazdy właściwie co rok i wówczas przyjęto zasadę, by kolejne ogólnokrajowe spotkania organizowane były przez różne koła Towarzystwa. Zjazdy te, prócz części referatowo-dyskusyjnej, poświęcone były także zagadnieniom organizacyjnym PTZ. W roku 1968 wprowadzono zasadnicze zmiany statutowe, dotyczące charakteru krajowych zjazdów. Przyjęto zasadę, że zjazdy poświęcone sprawom organizacyjnym (walne zebranie członków) odbywać się będą co 3 lata, a spotkania przypadające między nimi będą miały charakter kongresowy (donesieniowy) i organizowane będą przez sekcje specjalistyczne Towarzystwa [3]. Utworzono dwa zespoły grupujące następujące sekcje: 1/ Produkcji i Hodowli Bydła, Owiec i Kóz oraz Zwierząt Futerkowych, zjazdy ich odbyły się w Warszawie (1979), Szczecinie (1982), Krakowie (1985), Olsztynie (1988), Lublinie (1991) i Siedlcach (1994) oraz 2/ Produkcji i Hodowli Trzody Chlewnej, Drobiu i Koni, ich zjazdy odbyły się w Lublinie (1978), Olsztynie (1981), Poznaniu (1984), Bydgoszczy (1987), Szczecinie (1990), Poznaniu (1993) i Wrocławiu (1996). Od 2003 roku na zjazdach w danym roku obradowały wszystkie sekcje. W 2020 roku planowany Zjazd w Olsztynie nie odbył się ze względu na sytuację epidemiologiczną związaną z pandemią COVID-19 oraz uwarunkowaniami prawnymi związanymi z jej zwalczaniem. W okresie swej działalności Towarzystwo zorganizowało 85 ogólnopolskich zjazdów, a obecny LXXXVI Jubileuszowy Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego „Hodowla i chów zwierząt w Polsce – od tradycji do nowoczesności – 100 lat Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego” organizowany jest przez Krakowskie Koło PTZ.

Zjazdy cieszą się dużym powodzeniem, liczba uczestników zjazdów jest zmienna, ale oscyluje najczęściej między 200 a 300 osób. Referaty na sesjach plenarnych w pierwszym dniu zjazdu dotyczą najczęściej priorytetowych kierunków badań bądź też istotnych dla praktyki problemów dotyczących: dobrostanu, doskonalenia, żywienia i utrzymania zwierząt. Na początku XXI wieku wiele uwagi poświęcano też warunkom produkcji zwierzęcej w Unii Europejskiej i jej prawodawstwa. Od 2004 roku doroczne Zjazdy odbywały się zgodnie z rozwijanymi w tytułach referatów tematami przewodnimi. Autorami referatów byli wybitni naukowcy z kraju i zagranicy. Natomiast w drugim dniu zjazdu najczęściej mają miejsce obrady w sekcjach. Zjazdom towarzyszą też wycieczki do obiektów posiadających ciekawe stada zwierząt bądź też do zabytków kultury. Referaty wygłaszane na zjazdach oraz sprawozdania ze skrótami wystąpień w sekcjach są publikowane w *Przeglądzie Hodowlanym*.

Polskie Towarzystwo Zootechniczne organizowało również inne konferencje, sympozja czy seminaria naukowe. Do cyklicznych spotkań naukowych należy zaliczyć: Kongres Zootechniki Polskiej (3 edycje), Forum Zootechniczno-Weterynaryjne w Poznaniu (16 edycji); Warsztaty Zootechniczne w Warszawie (24 edycje).

W 1939 roku na IV Międzynarodowym Kongresie Zootechnicznym w Zurychu z inicjatywy 12 państw, w tym Polski, reprezentowanej przez prezesa PTZ Romana Prawocheńskiego, uchwalono powołanie do życia Europejskiej Federacji Zootechnicznej (EAAP). Prace nad jej utworzeniem, po przerwie w latach wojny, wznowiono w 1947 r. i w 1949 r. Federacja została utworzona. Polskę mimo zaangażowania w utworzenie Federacji przyjęto dopiero w lutym 1963 roku. Do 2005 roku Polska reprezentowana była przez Polskie Towarzystwo Zootechniczne, a następnie oficjalnym reprezentantem Polski w EAAP zostało Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt. Członkowie Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego aktywnie uczestniczą w pracach Europejskiej Federacji Zootechnicznej. Bardzo ważną formą działalności Europejskiej Federacji jest organizacja jej dorocznych Zjazdów w różnych krajach członkowskich. W Polsce PTZ zorganizował dotychczas 3 takie Kongresy tzn. w 1975, 1998 i 2015 roku.

Od 1974 roku ponownie zaczęły w ramach PTZ pracować sekcje specjalistyczne. Powołanie sekcji wynikało z przekazania Towarzystwu w 1972 r. przez Komitet Nauk Zootechnicznych PAN zadania swoich komisji, zajmujących się poszczególnymi gatunkami zwierząt oraz zmianami w formule zjazdów, które miały mieć charakter kongresowy (doniesieniowy). Powołano wówczas 8 sekcji specjalistycznych: Metod Doskonalenia Zwierząt Gospodarskich, Produkcji i Hodowli Koni, Bydła, Trzody Chlewnej, Owiec, Drobiu, Zwierząt Futerkowych i Owadów Użytkowych, Komisja Historyczna. Większość z nich rozwinęła aktywną działalność i funkcjonuje w strukturach Towarzystwa do chwili obecnej. Dotyczy to Sekcji: Chowu i Hodowli Bydła, Owiec i Kóz, Koni, Trzody Chlewnej oraz Zwierząt Futerkowych. W późniejszym czasie powołano Sekcje Chowu i Hodowli Zwierząt Amatorskich i Dzikich (2007 r., obecna nazwa: Cho-

wu i Hodowli Zwierząt Towarzyszących i Dzikich) oraz Praktyki Hodowlanej (2010 r.), a także reaktywowano działalność Sekcji Chowu i Hodowli Drobiu oraz Żywienia Zwierząt.

Polskie Towarzystwo Zootechniczne prowadziło również na szeroką skalę szkolenie służb zootechnicznych i pracowników naukowych oraz rozwijało działalność wydawniczą. Od 1 lipca 1927 r., jako organ Towarzystwa, zaczął ukazywać się *Przegląd Hodowlany* – miesięcznik ilustrowany poświęcony teorii i praktyce hodowli zwierząt domowych. Jego pierwszym redaktorem był T. Konopiński. Ostatni numer *Przeglądu Hodowlanego* przed wybuchem II wojny światowej ukazał się 1 lipca 1939 r. Wznowienie wydawania PH miało miejsce 1 stycznia 1946 r. w Krakowie, gdzie wydawany był do końca 1947 r. Z dniem 1 stycznia 1948 r. miesięcznik przejął Państwowy Instytut Wydawnictw Rolniczych, a następnie Państwowy Instytut Wydawnictw Rolniczych i Leśnych, który wydawał go do 1 kwietnia 1990 r. Następnie *Przegląd Hodowlany* ponownie stał się organem statutowym PTZ, pełniąc funkcję „łącznika” między nauką a praktyką hodowlaną. Od 2013 roku *Przegląd Hodowlany* ukazuje się jako dwumiesięcznik. Czasopismo adresowane jest głównie do osób zawodowo zajmujących się hodowlą oraz użytkowaniem zwierząt. Stanowi forum upowszechniania wyników badań nauk zootechnicznych oraz wymiany poglądów ludzi związanych z produkcją zwierzęcą. Zamieszczane artykuły prezentują najnowszą wiedzę z zakresu genetycznego doskonalenia zwierząt gospodarskich, ich żywienia, dobrostanu, zdrowia, profilaktyki i higieny zootechnicznej, jakości produktów pochodzenia zwierzęcego, a także prawnej ochrony zwierząt, bezpieczeństwa żywności, organizacji produkcji zwierzęcej. W „*Przeglądzie Hodowlanym*” publikują naukowcy z uczelni i instytutów związanych z rolnictwem, a także przedstawiciele związków hodowców zwierząt. Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane. Część z nich zawiera streszczenie w języku angielskim.

Polskie Towarzystwo Zootechniczne wydawało również czasopisma typowo naukowe. W latach 1954-1989 PTZ było wydawcą „*Przeglądu Naukowej Literatury Zootechnicznej*”. W roku 1990 wznowiło druk (wydawanych sporadycznie w okresie międzywojennym) „*Zeszytów Naukowych Przeglądu Hodowlanego*”, zawierających materiały ze zjazdów naukowych o charakterze kongresowym, które w 2005 roku zamieniono w typowe czasopismo naukowe – kwartalnik „*Roczniki Naukowe PTZ*”. Od roku 2022 czasopismo ukazuje się pod nazwą „*Animal Science and Genetics*”. W „*Animal Science and Genetics*” publikowane są wyłącznie oryginalne prace naukowe oraz prace przeglądowe poddane ocenie dwóch niezależnych recenzentów (dwustronnie anonimowo). Prace zamieszczane są w 11 działach: Genetyka i hodowla zwierząt; Systemy i technologie użytkowania zwierząt; Żywienie zwierząt; Rozród zwierząt; Jakość produktów zwierzęcych; Biotechnologia zwierząt; Anatomia zwierząt; Profilaktyka weterynaryjna; Rybactwo i akwakultura; Hodowla zwierząt dziko żyjących i towarzyszących; Zachowanie się i dobrostan zwierząt. „*Animal Science and Genetics*” umożliwia bezpośredni dostęp do

aktualnej i potrzebnej wiedzy dla naukowców, praktyków i doradców rolniczych zajmujących się produkcją zwierzęcą. Dostęp do artykułów naukowych zamieszczonych na stronie internetowej jest otwarty i bezpłatny, wszystkie prace mają nadane indywidualne numery DOI.

Towarzystwo jest organizatorem dwóch ważnych corocznych konkursów: na najlepszą pracę magisterską (od 1983 r.) i najlepszą pracę doktorską (od 2008 r.) z zakresu zootechniki i rybactwa. Na podstawie zatwierdzonego przez Zarząd Główny regulaminu, wyłanianiem przez sądy konkursowe laureaci wyróżniani są odpowiednimi dyplomami i – w miarę możliwości – nagrodami pieniężnymi. Dotychczas odbyło się 39 edycji konkursu prac magisterskich i 14 edycji konkursu prac doktorskich. W każdym roku wyniki konkursu publikowane są na łamach „Przeglądu Hodowlanego”, w ostatnich latach także na stronie internetowej PTZ, a na corocznym Zejeździe Towarzystwa są wręczane nagrody. W 2016 roku ustanowiono Nagrodą Specjalną im. Profesora Bronisława Raka dla autora najlepszej pracy w danej edycji Konkursu na najlepszą pracę magisterską z zakresu zootechniki i rybactwa. Laureatami Nagrody Specjalnej zostali: 2016 – Marcin Sońta; 2017 – Aneta Lewandowska; 2018 – Magdalena Gleindek; 2019 – Dominika Głowacka; 2020 – Kamil Drabik; 2021 – Anna Parysek; 2022 – Elżbieta Kosiak.

Niezwykle istotna jest też współpraca Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego z uniwersytetami, instytutami badawczymi, instytucjami związanymi z rolnictwem (np. z Krajowym Centrum Hodowli Zwierząt w Warszawie, Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Krajowym Ośrodkiem Wsparcia Rolnictwa, Ośrodkami Doradztwa Rolniczego), towarzystwami naukowymi oraz z szeroko pojętą praktyką. Uczelnie udostępniają swoje pomieszczenia wraz z mediami, w których odbywają się zjazdy, sympozja, sesje referatowo-dyskusyjne i warsztaty. Większość członków PTZ to pracownicy naukowcy tych uczelni. Podobną funkcję spełniają też instytuty naukowe, odnośnie do organizacji specjalistycznych sympozjów. Swój potencjał udostępniają: Instytut Zootechniki – PIB w Krakowie, Instytut Genetyki i Biotechnologii Zwierząt PAN w Jastrzębcu, a także Instytut Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN w Jabłonce. Komitet Nauk Zootechnicznych i Akwakultury Polskiej Akademii Nauk, jako organizacja integrująca uczonych z dyscypliny zootechnika i rybactwo współpracuje z PTZ w zakresie organizacji imprez naukowych upowszechniających wyniki badań.

Bardzo ważną jest współpraca PTZ z członkami wspierającymi, którzy od wielu lat wspomagają działalność statutową Towarzystwa oraz dofinansowują nagrody dla laureatów konkursów na najlepszą pracę doktorską i magisterską z zakresu zootechniki i rybactwa. Wśród członków wspierających znajdują się: AdiFeed Sp. z o.o., Drobiarstwo Działy Specjalne „Malec”, Hodowla Zwierząt Zarodowych Osowa Sień Sp. z o.o., Instytut Genetyki i Biotechnologii Zwierząt PAN w Jastrzębcu, Instytut Zootechniki – PIB w Krakowie, Mazowieckie Centrum Hodowli i Rozrodu Zwierząt w Łowiczu, Mu-

zeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Ośrodek Hodowli Zarodowej Sp. z o.o. Dębołęka, Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka, Polski Związek Hodowców Koni, POLMASS S.A., Stacja Hodowli i Unasienniania Zwierząt Sp. z o.o. w Bydgoszczy, Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Wydział Biologii, Nauk o Zwierzętach i Biogospodarki Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Wydział Medycyny Weterynaryjnej i Nauk o Zwierzętach Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Wydział Bioinżynierii Zwierząt Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki PIB Grodziec Śląski Sp. z o.o., Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki PIB Kołuda Wielka, Zakład Doświadczalny Kołbacz Sp. z o.o.

Władzą stanowiącą Towarzystwa jest Walne Zebranie Członków Towarzystwa. W pierwszych latach po drugiej wojnie światowej zebrania takie odbywały się co rok. W wyniku zmian statutowych, w latach 1974-2016 odbywały się one co trzy lata, a po ostatniej zmianie statutu PTZ w 2017 roku odbywają się co 4 lata. Walne Zebranie Członków odbywa się w czasie zjazdu sprawozdawczo-wyborczego, w czasie którego ustępujący zarząd składa sprawozdanie ze swej działalności, a po uzyskaniu absolutorium następuje wybór nowych władz: Prezesa, Zarządu Głównego, Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego. Do zakresu działania Walnego Zebrania Członków Towarzystwa należy m.in.: określanie głównych kierunków działania i rozwoju Towarzystwa; uchwalanie statutu i dokonywanie jego zmian czy nadawanie godności Członka Honorowego PTZ. Bieżącą działalnością Towarzystwa kieruje Zarząd Główny, mając do pomocy Biuro oraz Zarządy poszczególnych kół. Do Zarządu Głównego wchodzi z urzędu wybrani przewodniczący kół oraz wybrani przez Walne Zebranie członkowie Towarzystwa w liczbie odpowiadającej liczbie kół. Zarząd ze swego grona wybiera Prezydium, w skład którego wchodzi prezes, wiceprezesi, sekretarz i skarbnik. W 100-letniej historii funkcję prezesa Towarzystwa pełniły 23 osoby, byli to w kolejności: Karol Malsburg (1922-1930), Jan Sosnowski (1930-1938), Roman Prawocheński (1938-1939), Franciszek Staff (1939-1948), Henryk Malarski (1948-1955), Zbigniew Kamiński (1955-1956), Mieczysław Czaja (1956-1960), Franciszek Abgarowicz (1960-1962, 1971-1972), Jan Kielanowski (1962-1964), Stefan Hoser (1964-1966), Helena Bączkowska (1966-1969), Franciszek Witczak (1969-1971, 1973-1974), Ewald Sasimowski (1972-1973), Zbigniew Żebrowski (1974-1980), Antoni Kaczmarek (1980-1983), Ewa Potemkowska (1983-1986), Janusz Maciejowski (1986-1989), Józef Luchowiec (1989-1998), Jan Szarek (1998-2001), Zygmunt Reklewski (2001-2007), Zygmunt Litwińczuk (2007-2013), Roman Niżnikowski (2013-2021) i Anna Wójcik (od 2021).

W jednym artykule nie sposób opisać stu lat działalności Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, dlatego zachęcam do zapoznania się z historią **działalności** Towarzystwa, która została opisana w dwóch tomach „Kart z dziejów Zootechniki Polskiej” wydanych z okazji 50-le-

cia (1973 r.) i 75-lecia (1997 r.) PTZ. Z okazji Jubileuszu 100-lecia PTZ przygotowany jest trzeci tom „Kart z dziejów Zootechniki Polskiej”, w którym zawarta zostanie działalność Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego w ostatnich dwudziestu pięciu latach. Bieżące informacje o działalności Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego zamieszczane są na stronie internetowej: <http://ptz.icm.edu.pl/>.

Przypadł mi w udziale honor wprowadzenia Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego w następne stulecie działalności. Jest to ogromny zaszczyt, ale i odpowiedzialność, nie tylko wobec członków Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, ale również całego środowiska związanego z hodowlą i chowem zwierząt. Wyzwaniem współczesnej zootechniki jest opłacalna produkcja żywności wysokiej jakości, upowszechnianie metod prowadzenia chowu i hodowli zwierząt gospodarskich zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, wymaganiami dobrostanu zwierząt i z wymogami ochrony środowiska, a także dbałość o właściwy społeczny wi-

zerunek hodowcy. Mam nadzieję, że działania podejmowane przez PTZ przyczynią się do dalszego rozwoju Zootechniki Polskiej.

Literatura: 1. **Luchowiec J.**, 2002 – Polskie Towarzystwo Zootechniczne im. Michała Oczapowskiego. Heureka – Problemy Społecznego Ruchu Naukowego, 8 (3-4): 95-108. 2. **Nowicka M.**, 1973 – Z dziejów Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego im. Michała Oczapowskiego. [w]: Karty z dziejów zootechniki polskiej na pięćdziesięciolecie (1922-1972) Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego im. Michała Oczapowskiego. Wyd.: PWRiL Warszawa. 3. **Staliński Z.**, 1997 – Polskie Towarzystwo Zootechniczne im. Michała Oczapowskiego w latach 1972-1996. [w]: Karty z dziejów zootechniki polskiej na 75-lecie (1922-1997) Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego im. Michała Oczapowskiego. Część II, lata 1972-1997. Wyd.: Polskie Towarzystwo Zootechniczne, Warszawa. 4. **Ziolecka A.**, 2022 – Najważniejsze wydarzenia w Polskim Towarzystwie Zootechnicznym w czasie 80-letniej działalności. Przegląd Hodowlany, 9: 5-9.

Prezes Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego
Prof. dr hab. Anna Wójcik

Spojrzenie na 100 lat hodowli zwierząt gospodarskich 1922-2022

Jędrzej Krupiński

Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy

Jubileusze stanowią swoisty fenomen kultury; świadectwo zapewne tylko ludzkiego poczucia upływu czasu, jego rzeczywistego i symbolicznego znaczenia. Niektórzy antropologowie kultury podają, że sam termin „Jubileusz” pochodzi od hebrajskiego „jobel”, co oznacza barana; nie jak można sądzić – zwierzę, ale jako pierwszy znak zodiaku. Słońce wchodząc w znak barana stanowi początek astrologicznej wiosny, nawiązując tym samym do cyklicznie odnawiającej się „natury”. Byłby więc jubileusz oznaczeniem, potwierdzeniem i osadzeniem w przestrzeni pomiędzy realnością codzienności a nieskończonością. Jest zatem w tym święcie Jubileuszu pierwiastek symboliczny, głęboka ludzka potrzeba utrwalenia tego, co niszczy upływ czasu, potrzeba przeciwstawienia się „vanitas” owemu obywatelom egzystencji. W wymiarze ludzkim Jubileusz pozwala nie tylko na złożenie symbolicznego hołdu Jubilatowi podjęcia próby utrwalenia jego wysiłku, pracy i zakresu oddziaływania, ale jest również czasem głębokiej refleksji. Jest to więc okres sumowania i bilansowania osiągnięć oraz porażek, czasu wykorzystanego i zmarnowanego. Szukamy

więc tego wszystkiego, co jest trwałym śladem naszych dokonań i zastanawiamy się w jakim stopniu nasze dokonania zostaną w pamięci.

Jubileusz 100-lecia Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego stwarza okazje do refleksji nad czasem przeżytym, jak również jest szansą do zastanowienia się nad działalnością Towarzystwa, z punktu widzenia prowadzenia eksperymentów i prac naukowych, kształcenia kadr, działań wdrożeniowych i upowszechnieniowych, ale również do spojrzenia na dokonane zmiany w hodowli zwierząt gospodarskich w Polsce.

Należy przypomnieć, że głównym celem Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego, założonego przez wielu wybitnych przedstawicieli nauki, praktyki i administracji rolniczej było „podnoszenie hodowli przez prowadzenie i wspieranie naukowych badań biologicznych w zastosowaniu do hodowli zwierząt domowych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień, mających służyć za podstawę do rozwiązywania pytań praktyki hodowlanej” (paragraf 2 statutu).

Powstanie Towarzystwa nastąpiło w czasach tworzenia zrębów odrodzonego państwa polskiego, po długich latach zaborów i niszczącej nie tylko gospodarkę I wojnie światowej. Dodatkowe zniszczenia i straty powstały w latach 1919-1920 w wyniku działań wojny bolszewickiej. Wspominam sytuację gospodarczą i polityczną tego okresu jako bardzo ważny czynnik, bo jak wówczas tak i dzisiaj sytuacja społeczno-gospodarcza, a przede wszystkim polityka wpływa również na poziom rozwoju hodowli zwierząt gospodarskich.

Na przestrzeni 100-letniej działalności Towarzystwa musimy wyróżnić cztery okresy, uwzględniające odmienne uwarunkowania dziejów naszego kraju pod względem suwerenności, zasięgu terytorialnego i orga-